

SAVOIR-VIVRE®

IMPERIAL

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

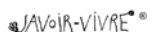
ANTHONY SATTIN

NOMAZII

HOINARII CARE NE-AU MODELAT LUMEA

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Anthony Sattin

NOMADS. THE WANDERERS WHO SHAPED OUR WORLD

First published in Great Britain in 2022 by John Murray (Publishers)

An Hachette UK company

Copyright text © Anthony Sattin 2022

The right of Anthony Sattin to be identified as the Author of the Work has been asserted by him in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

Copyright ilustrații © Sylvie Franquet 2022

Copyright hărți © Rosie Collins

© Baroque Books & Arts®, 2023

Conceptie grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Aida Teodorescu

Lector: Nicoleta Valentina Arsenie

Ilustrație copertă, sus: Rashid Al-Din (1247-1318) *Războinici mongoli*, miniatură din *Jami al-tawarikh (Istoria universală)*, sec. al XIV-lea, Paris, Biblioteca Națională.

Credit foto: AKG Images / Profimedia

Ilustrație copertă, jos: Pumnal cu teacă, sec. al XVIII-lea, probabil indian (oțel, cupru, nefrit, agate, pietre prețioase, aur, argint).

Credit foto: AKG Images / Profimedia

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SATTIN, ANTHONY

Nomazii / Anthony Sattin;

trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-630-6522-25-5

I. Moroiu, Mihai (trad.)

94

Tipărit la ARTPRINT S.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

*Pentru Sylvie, flâneuse, care știe că nu toți cei
care rătăcesc sunt pierduți.*

„Istoria, după cum nimeni nu pare să știe, nu e doar ceva care ar trebui citit. Și nici nu se referă doar – sau mai ales – la trecut. Dimpotrivă, marea forță a istoriei vine din faptul că o purtăm în noi și suntem controlați de ea în multe feluri, fără să ne dăm seama, istoria fiind practic prezentă în tot ceea ce facem.“

JAMES BALDWIN, „The White Man’s Guilt“,
Ebony, august 1965

„Nomazii: un subiect care atrage instinctele iraționale.“

Bruce Chatwin lui Tom Maschler, 24 februarie 1969

ÎN MUNȚII ZAGROS DIN IRAN

Un tânăr se apropie de mine, cu o bătă trecută peste umeri și o turmă la picioare. Oile, înghesuindu-i-se în față, pe laturi și în spate, sunt tot atât de haotice ca apa topită din gheață din râul de-alături și îl poartă în josul potecii ca o ceată de copii neastâmpărați. În urmă, un bătrân cu chipul marcat de trecerea vremii, dar încă puternic, cu o pușcă atârnată de umărul stâng. Le îndeamnă să meargă mai repede șuierând cu iscusință din limbă. În spatele lui, două femei pe măgari, dintre care una mai în vârstă, sugerându-mi că erau soția și fiica lui. Par femei obișnuite cu o viață aspră, dar asta nu-i de mirare sub piscurile ascuțite ca cioburile de sticlă ale munților Zagros. Alte animale de povară le cară lucrurile, împachetate în pânzele grele maroniu-ruginii țesute de femei, care curând vor sluji de ușă, după ce se vor fi ridicat corturile.

Sunt puțini copaci la această altitudine, dar zăpada s-a topit și domnește o frumusețe intensă, iar văile împodobite cu stânjenei, lalele pitice și alte flori de primăvară s-au transformat în excelente zone de pășunat. Toți membrii familiei zâmbesc larg pe când își mână spre mine, pe poteca presărată cu stânci, oile și caprele alb-cenușii, în frunte cu țapii cu coarne maiestuoase, lăsate pe spate.

Zâmbesc și eu împreună cu ei, purtat de emoția transumanței anuale a tribului baktiari din câmpii spre înălțimi, în căutarea pășunilor estivale.

Petrecusem până atunci mai multe zile în compania și grija unor alți asemenea migratori. Siavaș și familia lui ridicaseră corturile din păr negru de capră pe versantul văii, construind un țarc pentru oi și pregătind un cort mare, cu o latură deschisă, unde să-și primească vecinii și oaspeții. Cortul meu se afla dincolo de un pârau umflat de apa zăpezii topite, de unde aveam o priveliște măreață spre vârfurile zimțate, acoperite de gheață și spre valea presărată cu flori sălbatice. O bucată de conductă groasă pentru țiței aplatizată servea de punte între mine și nomazi, dar și drept aducere aminte că descoperirea primului zăcământ de țiței din Orientul Mijlociu, Puțul Nr. 1, se petrecuse pe teritoriul Baktiari învecinat, în 1908.

Totul în jur era frumusețe. Dacă aș fi fost fotograf, aș fi surprins umbrele schimbătoare și razele piezișe ale după-amiezii nuanțând în roz zăpada de pe munți și aruncând aur peste suprafața râului. Dacă aș fi fost compozitor, aș fi pus în armonie vuietul apei curgând năvalnic cu bufnetul pietrelor din albia râului, zumzetul albinelor, clinchetul clopoțelilor și şuierăturile și strigătele bărbaților care adunau turmele la apropierea nopții. În toate astea era frumusețe. Dar eu sunt scriitor și, desculț și puțin amețit de soare, am scos un creion să fac însemnări despre puritatea luminii pe cerul albastru, despre cum țâșneau culorile, nuanțele de galben în special, din valea verde și despre răcoarea ce cobora peste noi învăluindu-ne brusc de îndată ce soarele se lăsa dincolo de creastă. Târziu în noapte corturile nomazilor licăreau ca tăciunii pe celălalt mal al râului, luna plină răzbătea de deasupra lanțului de munți, iar eu am adormit minunându-mă cum de știa Byron că: „Nu zadarnic își făcea persanul / Din loc înalt și

din pisc altar... ca de-acolo Duhul să îl cate...” Am simțit cum capăt aripi pe acele înălțimi și parcă m-a cuprins un val de negrăită bucurie.

În următoarele zile, Siavaș și familia sa mi-au făcut cunoștință cu valea și cu neamul lor. M-au și hrănit, iar în timp ce mâncam vorbeau despre viața lor, țara pe care o cunoșteau, călătoriile lor de-a lungul și de-a latul ei, animalele pe care le creșteau, copiii pentru care își făceau griji – să-i trimită la școala cu internat a statului ca să primească educație? – și despre nenumăratele alte încercări pe care le presupune existența de păstor din munții Zagros, în secolul XXI. Mi-au povestit despre plantele din vale, despre făpturile sălbatice care ne treceau peste capete și de altele care trăiau pe versanții mai înalți. Știau tot ce mișca și creștea acolo, pe ce să se bizuie și de ce să se teamă. Discutau despre drumul pe care îl făcuseră din șesul fierbinte spre munți și cum aveau să se întoarcă din nou, când pământul începea să le înghețe sub picioare, o călătorie pe care strămoșii lor o făcuseră cu mult mai înainte să înceapă cineva să țină socoteli. Am auzit povești asemănătoare de la beduini și berberi din Africa de Nord și Orientul Mijlociu, unde mi-am petrecut o bună parte din viața de adult, de la tuaregi și wodaabe de dincolo de casele de lut și bibliotecile din Timbuktu, de la masai tineri și iuți, fulgere portocalii în savana roșie din estul Africii, de la nomazi de la marginea deșertului Thar din India, din bărcile de pe Marea Andaman, din înălțimile din Kârgâzstan și din alte locuri din Asia. Indiferent dacă discutam cu berberi ori beduini, gaucho ori mokeni, conversația părea de fiecare dată să se așeze asupra acelorași chestiuni – continuitatea, mândria apartenenței la grup, armonia cu mediul înconjurător, respectul față de tot ceea ce oferă natura și greutățile vieții de nomad în condițiile în care guvernele ar vrea să-i vadă așezați.

Acești oameni mi-au adus cu toții aminte de armonia sublimă existentă în lumea naturală. Cunoșteau acel mediu într-o manieră care poate fi dobândită nu dominându-l, ci doar trăind pe picior de egalitate cu tot ceea ce se află în acea lume, recunoscând că noi, ființele umane, depindem de ceea ce ne înconjoară, lucru pe care îl uită prea ușor aceia dintre noi care trăiesc în orașe. Baktiarii cunosc semnificația fiecărui ton al behăitului oilor lor, când sunt mulțumite, le e foame sau există o amenințare, când se apropie o naștere sau o moarte, după cum știu să citească mișcarea norilor și miresmele purtate de vânt. Cu cât priveam și ascultam mai mult, cu atât îmi aminteam mai bine că odinioară duseserăm cu toții un astfel de mod de viață – și nu chiar cu mult timp în urmă, în planul mai larg al treburilor omenești.

Spectacolul unei familii în mișcare, împreună cu animalele și tot avutul lor ne emoționează pe unii dintre noi, dar pe alții îi umple de spaimă, dezgust sau dispreț.

De unde vin?

De ce au venit aici?

Când pleacă?

Cum își susțin existența?

Cine sunt?

Nomad. Rădăcinile acestui cuvânt străbat întreaga istorie omenească, pornind din vremurile noastre și mergând până la un termen indo-european foarte timpuriu, *nomos*. Are sensuri multiple, fiind traductibil ca „zonă fixă sau mărginită”, dar și ca „pășune”. Din această rădăcină provine *nomas*, cu sensul de „membru al unui trib de păstori hoinari”, implicit „cineva care caută pășune”, însă însemnând și „un loc unde au dreptul de a-și pășuna turmele”, ei fiind atât nomazi, cât și sedentari, „cei așezați în mișcare”. Mai

târziu, sensurile se diversifică și, după ce se construiesc orașe și cetăți și mai mulți oameni se așază, cuvântul *nomad* a ajuns să-i descrie pe cei care „trăiesc fără pereți” și „dincolo de hotare”. *Nomad* se folosește acum de cei așezați în două moduri cât se poate de diferite. Pentru unii dintre noi, termenul este impregnat cu un minunat simțământ de nostalgie romantică. Dar în foarte multe rânduri este purtător al judecății implicite că asemenea oameni sunt rătăcitori, migranți, vagabonzi, oameni care nu stau locului, fug și nu au o locuință stabilă. Ei sunt cei ce rămân necunoscuți.

O epocă în care foarte mulți oameni se află în mișcare, când atât de mulți dintre noi rămânem „necunoscuți” solicită o interpretare mai generoasă, cu atât mai mult cu cât o bună parte din ceea ce spunem, atât de multe dintre ideile noastre și o gamă atât de largă de gadgeturi și bunuri din zilele noastre au legătură cu mobilitatea și mișcarea. Din această cauză, felul în care folosesc cuvântul *nomad* se modifică pe măsura desfășurării cărții. La începutul călătoriei, recurg la el cu referire la vânători-culegători și, curând, și la cei care merg cu turmele în căutarea pășunilor. Până la finalul volumului, îi include pe toți cei care pribegesc – nu numai cei care trăiesc fără complicații deoarece sunt obligați să o facă, așa ca nomazii, dar și cei care o fac deliberat, tot mai numeroși fiind cei care își spun nu *homeless*, „fără cămin”, ci *houseless*, „fără casă”, mulți nomazi moderni care trăiesc în ceea ce unii numesc *wheel estate*.¹ O versiune mai veche a acestui mod de viață este surprinsă de scriitorul Bruce Chatwin, care a descris în *The Songlines* cum un comis-voiajor britanic își petrecea

¹ Pentru a afla mai multe despre persoanele *homeless* din Statele Unite, recomand *Nomadland* de Jessica Bruder, cartea după care s-a făcut filmul (n.a.). *Wheel estate*, „rulotă” sau alt spațiu locuibil mobil, „pe roți”, un joc de cuvinte cu *real estate*, „avere imobilă”, „imobiliare” (n. tr.).

viața zburând de jur împrejurul Africii, însoțit doar de o valiză. Punctul fix din viața comis-voiajorului, care reprezenta pentru el căminul, era un mic seif la Londra. În el se găsea o cutie de carton plină cu fotografii și alte amintiri cu familia lui și cu trecutul lui. Dacă voia să adauge o nouă piesă prețioasă, ar fi trebuit mai întâi să-i facă loc aruncând ceva vechi. Lui Chatwin, la fel și mie, modul de viață al comis-voiajorului îi sugera o formă foarte modernă de nomadism.

Comis-voiajorul ar fi ușor de dezaprobat cu argumentul că el nu adaugă nimic nou în lume, la fel cum nu putea adăuga nimic cutiei sale. Aceasta a fost justificarea pentru a respinge și îndepărta istoria majorității popoarelor nomade – din cauză că oamenii care locuiesc printre ziduri ori monumente și istoria, în mare parte a ei, nu au reușit să descopere un sens sau să recunoască valoarea vieților mai puțin complicate, mai mobile, mai puțin aglomerate ale celor care locuiesc fără frontiere. Dar trăim într-o vreme când lumea – lumea *noastră* – modelată de Epoca Rațiunii și de Iluminism, stimulată de revoluțiile industrială și tehnologică se clatină. Contractele sociale se destramă și comunitățile se prăbușesc. Materiile prime și resursele naturale pe care se bazează lumea noastră se diminuează, iar consecințele acțiunilor noastre asupra planetei se constată limpede în peisaje, în climă și în alcătuirea vieților noastre. Pe lângă moduri noi de a recicla apa și de a genera energie, este nevoie urgentă și de o nouă gândire despre cum trăim și ce înseamnă să fii ființă omenească. Este nevoie de schimbare. Iar aceia dintre noi care trăiesc în orașe trebuie să găsească o cale mai bună de a intra în relație cu lumea de dincolo de barierele cetății. Dar înainte de a putea înțelege cine suntem și ce am putea deveni, trebuie să știm ce am fost. Black Lives Matter, #MeToo și alte mișcări sugerează căi de a privi dincolo de ziduri și dincolo de

vechi și înrădăcinate presupuneri, constructe și prejudecăți de a relata istoria, nu numai ale albilor, dar și ale femeilor, ale BAME¹ și ale popoarelor indigene. Mai trebuie să cunoaștem istoriile celor care au trăit în permanentă mișcare, deoarece altfel nu avem cum înțelege în ce fel pribegia umană ne-a modelat așa cum ne prezentăm astăzi.

Cartea de față urmărește relațiile în permanentă transformare dintre oamenii în mișcare și cei sedentari. Am legat o parte din poveștile lor diverse și remarcabile, petrecute în unele dintre decorurile cu climatul cel mai extrem din lume, de-a lungul unei linii cronologice care traversează 12 000 de ani. Acea linie începe cu ceea ce considerăm acum începutul arhitecturii monumentale, în jur de 9500 î. Hr., și se încheie chiar în vremea noastră. Există alte moduri de a atribui semnificație acestor istorii și cu siguranță terenul este străbătut de multe alte poteci, însă aceasta este cea aleasă de mine să o urmez și poartă de la Cain și Abel până la tine și la mine. La începutul narațiunii, toată omenirea viețuia în mișcare, într-o lume în care singurele bariere erau cele naturale, pădurea, râul, muntele și deșertul, și cele făcute de oameni din ramuri și spini. La sfârșitul cărții, pribegii trebuie să-și croiască drum într-o lume împărțită de granițe, șosele și ziduri, la fel și de acorduri internaționale încheiate de state naționale.

Această scoatere la lumină a vieții de pribegie este dispusă în trei părți. Cea dintâi ne duce înapoi în zorii istoriei, o vreme când sedentarii și nomazii în general coabitau și colaborau, trecând de la vânătoare-cules la agricultură și păstorit. Descrie înălțarea surprinzătoare – și surprinzător de timpurie – a primelor monumente, urmată de ridicarea extraordinarelor cetăți-stat și a imperiilor de-a

¹ Black, Asian & Minority Ethnic (n. tr.).

lungul marilor fluvii ale Mesopotamiei, de-a lungul Nilului și al Indusului și se întreabă de ce primii oameni stabili s-au simțit atât de amenințați de lumea mobilă de dincolo de granițele lor – o lume care fusese cândva a lor.

Cea de-a doua, numită „Actul imperial”, urmărește saltul înainte spre o formă mai complexă de nomadism și urmează ridicarea și căderea ciclică a unora dintre marile imperii create de popoare care mai duceau o existență mobilă. În Occident, această perioadă începe prin căderea Imperiului Roman și a fost deseori etichetată drept „epoca întunecată”. Făcând abstracție de huni și arabi, mongoli, chinezi Yuan și multe alte popoare nomade, a fost o perioadă de strălucire și de realizări spectaculoase, atât în Orientul Apropiat, cât și dincolo de imensa zonă de stepe care se întinde de la ceea ce este acum Marele Zid din China și până în Ungaria. Prin documentele și scrierile istoricului și filozofului arab din secolul al XIV-lea Ibn Khaldun și ale multor alora, ne putem da seama cât de mult au contribuit nomazii la Renașterea europeană și cât de mare a fost influența lor asupra lumii noastre moderne.

Partea a treia se deschide cu nașterea erei moderne, când învățații apuseni susțineau că albi trebuie să domine lumea naturală, la fel cum se străduiau să domine lumea omenească. În această vreme de competiție și de rivalitate, nomazii au dispărut în așa măsură din perspectiva europeană și din rândul lucrurilor relevante, încât cuvântul *nomad* nu a mai fost suficient de actual ca să fie inclus în dicționarul englez. Dar a fost și momentul când unii au simțit că se pierdea ceva semnificativ și au încercat un act de recuperare. Aici și în alte locuri din carte, lipsa unor dovezi păstrate de nomazi ne silește să îi vedem din perspectiva sedentarelor, iar din această cauză partea finală a cărții urmărește, în mare măsură, felul în care populația sedentară a reacționat față de nomazi. Elementul esențial

este că urmărește conștientizarea tot mai acută a faptului că există mai multă valoare în cooperare decât în competiție, că nomazii prezintă importanță pentru felul în care trăim noi, sedentarii, și deopotrivă pentru felul în care ne înțelegem pe noi înșine.

Aceste povestiri sunt rezultatul a mulți ani de cercetări și consultări, dar deși este o narațiune istorică, nu reprezintă o lucrare științifică și nici o istorie definitivă a nomazilor. Presupun că nici nu va putea vreodată să existe o istorie ultimă, așa cum o înțelegem noi, occidentalii, a popoarelor care au trăit atât de nestatornic și în general și-au transmis poveștile și tradițiile pe cale orală. Sper, în schimb, să arăt cum nomazii au rămas vreme îndelungată prezenți doar în anecdotele și însemnările scriitorilor noștri și în istorii, confirmând remarca filozofului francez Gilles Deleuze că „nomazii au doar o geografie, nu și o istorie”¹. Afirmatia pare o exagerare – nomazii au cu siguranță istoria lor –, dar când am citit-o pentru prima oară, ea oferea o explicație pentru multele mele întrebări fără răspuns, cum este următoarea: de ce apăreau nomazii atât de rar menționați în istoriile noastre. Această omisiune reprezintă o eroare și mai înseamnă și că ratăm o poveste a lor cât se poate de măreață și de prețioasă. Un lucru pe care sper că îl va reuși această carte este să contribuie la o înțelegere nu în termeni de „ori/ori”, sedentar sau nomad, deoarece, indiferent dacă o recunoaștem sau nu, dacă ne place sau nu, nomazii au reprezentat dintotdeauna cel puțin jumătate din istoria omenească și au adus contribuții esențiale în parcursul pe care mulți istorici îl numesc în mod tradițional „civilizație”.

¹ Deleuze, *Nomadology*, p. 73.

Deși povestea lor se arată ca o versiune din umbră a poveștii noastre, istoria nomadă nu este nici mai puțin minunată și nici mai nesemnificativă decât a noastră. În secolul al II-lea î. Hr., spre exemplu, după ce Republica Romană a învins Cartagina și a devenit stăpână a Mediteranei, când China înflorea sub împăratul Wu din dinastia Han și comerțul începea să ia avânt pe Drumurile Mătăsii care legau Fluviul Galben și Europa, puterea nomadă xiongnu se întindea din Manciuria până în Kazahstan, cuprinzând părți din Siberia, Mongolia și ceea ce astăzi este provincia Xinjiang a Chinei. În același timp, nomazii sciți și aliații lor controlau bună parte din regiunea dintre Marea Neagră și munții Altai din Kazahstan. Alăturate, aceste teritorii nomade erau mai întinse și mai puternice decât Imperiul Roman sau Han. Și, împotriva afirmației curente că aceste popoare mobile ar fi fost primitive și izolate, știm din ceremonialul lor funerar că liderii lor erau înveșmântați în haine de mătase chinezească garnisite cu blană de ghepard, ședeau pe covoare persane, foloseau sticlă romană și le plăceau bijuteriile grecești de aur și argint. Toate astea ne îngăduie să ne gândim că acești nomazi ar fi putut fi stăpânii unei lumi comerciale interconectate care se întindea din Marea Chinei de Est până la Oceanul Atlantic.

Nu aceasta a fost perspectiva occidentală tradițională asupra a ceea ce este numit de obicei lumea romană sau mongolă, la fel cum istoriile apusene au avut tendința să se concentreze asupra numărului de oameni uciși de hanii mongoli, și nu de progresele și avantajele aduse de *pax mongolica*.

Un alt aspect trecut cu vederea în istoria nomazilor este cel al relației schimbătoare dintre omenire și lumea naturală. Termenii acestor relații au trecut prin transformări în urma dezvoltării orașelor, a agriculturii și, mai recent,

a industrializării și a progresului tehnologic. Aceste schimbări au adus multe populații sedentare la o tot mai mare detașare de mediul lor, în vreme ce nomazii au continuat să-și cultive relația cu natura. Au făcut-o – au fost obligați să o facă – deoarece au înțeles că totul este interconectat și interdependent. Ei știu că este în interesul lor să se îngrijească de mediu.

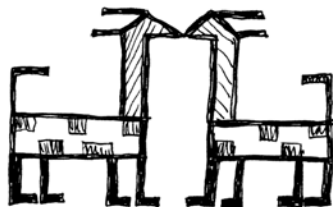
Ironia face că, de vreme ce nomazii au păstrat prea puține dovezi, au înălțat foarte puține monumente ori pietre votive și au lăsat extrem de puține mărturii ale trecerii lor prin lume, o mare parte din materialele pe care m-am bizuit pentru a spune aceste povești au fost scrise de oameni care nu sunt nomazi. Asta ridică anumite probleme, deoarece în vreme ce autori ca Herodot și Sima Qian până la Willem von Rubruck și Henry David Thoreau ar fi prețuit poate păstrarea dovezilor istorice, totuși ei nu au fost mereu imparțiali sau obiectivi. Intenționat sau nu, multe dintre observațiile lor sunt părtinitoare. Nomazii care apar în istoriile occidentale – Attila, căpetenia hunilor, împărații mongoli Genghis-Han și Timur Lenk, valul de sciți antici ferindu-se din calea năvalei persane și sirienii moderni fugind de războiul civil – sunt cel mai adesea reprezentați ca barbari trăind în opoziție cu tot ce prețuiesc orășenii civilizați. Prejudiciile sunt adânci, după cum a descoperit o prințesă sumeriană acum vreo trei mii cinci sute de ani, când a luat în considerare căsătoria cu un nomad. „Mâinile lor sunt distrugătoare”, i-au spus prietenii. „Hoinăresc fără încetare (...) Ideile lor sunt încâlcite; nu creează decât dezordine.” Coborând apoi la chestiuni mai personale, aceiași prieteni au prevenit-o pe prințesă că „el este îmbrăcat în piele grosolană (...) trăiește într-un cort, expus la ploaie și vânt, și nu poate să spună rugăciuni cum se cuvine. Locuiește în munți și nesocotește locurile sacre, scormonește după trufe pe dealuri, nu știe să-și

plece genunchii și înghite carne crudă. În timpul vieții nu are casă, iar când moare, nu vrea să fie dus la loc de îngropăciune”¹. Dar pe măsură ce povestea mea înaintază, îmi devine tot mai limpede că se spune „barbar” de fiecare dată când vrei să ții departe pe cineva cu obișnuințe, obiceiuri și credințe diferite. Este un termen care dezvăluie o atitudine competitivă asupra dezvoltării omenirii, o superioritate a observatorului, fiind cel mai des invocat cu referire la un vecin.

Marea majoritate a mărturiilor despre nomazi, din China și Roma antice și până la începuturile Europei moderne și la America de Nord a secolului al XIX-lea, ridică probleme oricui ar vrea să-și facă o imagine mai largă, iar asta influențează și povestea de față. În primul rând, există o lipsă de detalii asupra rolului jucat de femei în cultura nomadă. Știm, spre exemplu, că femeile scite aveau mare influență – cu mult mai mare decât contemporanele lor din Imperiul Roman și cel Chinez. Asta rezultă limpede din faptul că a existat o regină scită, din măreția cu care sciții înmormântau pe unele dintre femeile lor, din rolul central al soției lui Genghis-Han în ridicarea și funcționarea Imperiului Mongol și din felul în care împăratul mogul Babur s-a bizuit pe strălucirea de strateg și sfătuitor înțelept a bunicii sale. Însă doar puține dintre aceste voci ajung astăzi până la noi, iar asta este în primul rând o pierdere de care suferim tot noi. Celălalt aspect care trebuie relevat este că majoritatea mărturiilor și descrierilor referitoare la nomazi se leagă de tensiune și conflict. Este ca și cum războiul era unicul moment considerat de cronicarii sedentari vrednic să-i menționeze pe acești „alți” oameni.

¹ *The Marriage of Martu*, <https://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section1/tr171.htm>.

Asemenea denaturări nu reflectă nici realitatea vieții nomade, nici totalitatea relațiilor dintre nomazi și cei din așezări, care în ultimii zece mii de ani au fost atât de complementaritate, cât și de interdependență.

Reevaluând această „cealaltă jumătate a noastră” hoinară, ascultându-i poveștile, descoperind rolul jucat în istoria proprie, toate astea ne îngăduie să vedem ceea ce am învățat noi, sedentarii, de la oamenii aflați în continuă mișcare. Ne arată cât de mult am avut de câștigat de pe urma acestei cooperări. Ne mai permite o privire fugară – grație felului lor mai detașat și mai liber de viață, grație modului cum au învățat să se adapteze și să fie sprinteni și flexibili în gânduri și acțiuni, precum și echilibrului păstrat cu lumea naturală – asupra unui alt mod de viață, asupra căii preferate și urmate de „cealaltă” ramură a omenirii, începând din zilele când vânam cu toții în grădini îmbelșugate, ca o singură hoardă, în vremuri imemoriale.

WITH LOVE,
BAROQUE

CUPRINS

În munții Zagros din Iran	9
I. ACTUL CUMPĂNIRII	23
Paradis, 10000 î. Hr.	27
Dealul Ulciorului	30
Magistrala istoriei	39
DRD4-7R	45
O poveste a evoluției	49
Çatalhöyük.....	56
Zidurile din Uruk	59
Vlăstarul tăcerii	62
Cai	69
Copiii zeului cerului	74
În căutarea faimei	79
Domn peste rătăcitori.....	84
Nomazi pe Nil	89
Greci.....	94
Perși și alții.....	101
Noi nu avem cetăți.....	113
Sciția.....	120
Părăsit de Ceruri	130
449 d. Hr.	148

II. ACTUL IMPERIAL.....	165
1375: Castelul.....	169
Nou, ieșit din comun și extrem de util	174
Mesageri din secolul al VII-lea.....	181
O problemă a orașelor	189
Epoca de glorie a statornicirii	200
Cerul zâmbește	206
Temugin.....	210
Ca un stol de păsări	217
Imperiul nomad	227
Doar Dumnezeu știe.....	233
Lacrimile vă vor spune	244
1271	256
Nimic care să mă mai încânte	272
Mușuroiul de furnici al speciei umane.....	279
Renașterea mongolă	281
Damasc	293
Roata se învârte	302
III. ACTUL REDRESĂRII	305
Trecutul este imprevizibil	307
Marele imperiu al turcilor	310
Jumătate de lume	315
Neomongolii.....	318
Dominion	321
Omenirea a iubit lenea, 1753	329
Doctorul cel bun	335
Ceva dincolo de natură.....	338
Prețul progresului.....	342
Adevărata revoluție agricolă sau de ce ne cuprinde nostalgia față de nomazi.....	349
Destinul manifest, 1850.....	359
Fața întunecată a naturii	369
Imperiul american	373

Două fețe, aceeași monedă	379
Natura și orașul.....	382
Secretele trecutului nostru	386
Romantism geografic.....	390
Echilibrul dintre lucruri	395
Mulțumiri.....	417
Notă pentru drepturi de autor	420
Lista ilustrațiilor.....	421
Bibliografie	425
Indice	439

SAVOIR-VIVRE®

IMPERIAL

Artă și arhitectură somptuoasă, istorie socială, politică, militară, culturală, religioasă și artistică, mit și legendă, istorie și poveste, îngeri și sfinți, palate, biserici, grădini, împărați și împărătese, zarafi, diplomați, clarvăzători și eunuci, uluire și invidie, comerț, monede și taxe, fortificații și apeducte, războaie, uneltiri, victorii, înfrângeri și protecție divină.

Savoir-vivre Imperial, între Orient și Occident, colecția spiritului absolut, a miracolelor, a grandorii și a desăvârșirii, într-o realitate vibrantă, cosmopolită și dinamică.